

PAPP Dénes

Kultusztörténet és gyöngyhalászat

A Móricz-életmű prügyl vonatkozásai

A nyíregyházi Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület könyvsorozatának nyolcadik kötete nem mindennapi expedícióra invitál. Az ország észak-keleti régiójába repít, egész pontosan a Zemplén-hegység déli lejtői, Tokaj-Hegyalja és a Tisza holtágakkal ékített folyója között megbúvó településre, amelynek neve Prügy. Móricz Zsigmond gyermekora néhány évet töltötte itt a 19. század végén, ma emlékház őrzi és hirdeti az író életútjának ezt az állomását, és mindazt, amit e falu az írónak és az író e falunak jelentett, jelent és jelenthet. A könyv címe kagylót és gyöngyöt ígér, lássuk, mit tudunk mindebből felszínre hozni, ha alámerülünk kissé a szövegekben.

A könyv megálmodója és szerkesztője, valamint egyik szerzője Szilágyi Péter, aki 1996 és 2013 között tanított Prügyn, és a Móricz Zsigmond Emlékházat is vezette, és aki több mint 15 évnyi kutató- és múzeumpedagógiai munka eredményeként tekint e változatos összetételű cirka háromszáz oldalra. Bevezetőjében négy nagyobb egységet jelöl ki az itt összegyűjtött írások rendszerező elvével kapcsolatosan, amely a könyv tulajdonképpeni szerkezetének váza is egyben. Elsőként említi az irodalomtörténeti tanulmányokat, illetve azokat az előadásokat és visszaemlékezéseket, amelyek így együttesen alkotják a mintegy a könyv felét képező tartalmi egységet. Olyan emberek elképzelésével, gondolataival ismerkedhetünk meg itt Móricz Zsigmond prügyl éveivel kapcsos-

latosan, mint például öccse, Móricz Miklós, aki történetesen e faluban született. Miklós bátyjáról, Zsigmondról írt könyvei igencsak fontos dokumentumai az irodalomtörténetnek. A *Móricz Zsigmond indulása* című írásából beválogatott részletek körültekintő, mértéktartó, néhol egészen óvatos hangon szólnak az akkor még gyermek Zsigmond faluba érkezéséről, a családi körülményekről, valamint tudható élményeiről, vélhető érzéseiről, egy olyan életrajzi vidékről, egyben írói forrásvidékről, amelynek fókusza a Taktaköz tájegysége és benne egy falu, Prügy (amelyet abban az időben úgy írtak, Pthrügyl, és úgy ejtettek, hogy Tügyl). Míg Zsigmond 1939-ben napvilágot látott *Életem regénye* c. önéletrajzi ihletettségű írása a „feledhetetlen szenvedések” földjeként említi e helyet, Miklós már igencsak temperálja ezt a képet.

A tanulmányok között találjuk Tassonyi András két írását, aki huszonnégy évig volt a prügyl Móricz Zsigmond Általános Iskola tanára. Mindemellett a Kazinczy Társaság alapító tagja, a prügyl Móricz-kultusz megteremtője. Az ötvenes években készített interjúi olyan helyi emberekkel készültek, akik még tanúi voltak a Móricz család prügyl életének. Ezek a jelentős helytörténeti kutatások máig nagyrészt kéziratban vannak. Tassonyit tudós kíváncsisága az *Életem regénye* prügyl vonatkozású életrajzi és helytörténeti adatainak kizáró, lelkes korrektora vé tette. Ugyanis fölöttébb bosszantotta az a tapasztalat, hogy aki pusztán e könyv alapján

ismeri a falut, abban a leírtak gyűlöletet és megvetést hivatottak gerjeszteni. Elmondása szerint Móricz Zsigmond gyermekei, valamint írók és újságírók szó szerint vettek át hamis ítéleteket és terjesztettek valótlaniságot Prügyről, a prügyiekről. Ezzel pedig az elsők között hívta föl a figyelmet Móricz kapcsán az életrajzi fikció, a biográfia és a szépirodalmi alkotás kapcsolatára, annak minden szép-ségével és veszélyével együtt.

Tovább árnyalja ezt a kérdéskört a könyv szerkesztőjének, Szilágyi Péternek öt különböző aspektusú tanulmánya. Van, amelyeknek témája az ún. *Fehér könyv*, amelyben Móricz diákkori jegyzetgyűjteménye az íróvá válás dokumentumaként tűnik föl; van, amelyik Móricz prügyi vonatkozású műveinek lehetséges forrásvidékéről szól, kiemelve a hasonló tárgyú írások fő problémáját, mégpedig azt, hogy bizonyos esetekben bármennyire is kézenfekvőnek tűnhet, mégsem tehetünk egyenlőséget szépirodalmi műalkotás és önéletrajz közé. Különösen fontosnak gondolom azt a kötetbe beillesztett rövid előadást, amelynek címe *A Móricz-kultusz egy fejezete: Irodalmi muzeológia és múzeumpedagógia Prügyön*. Ugyanis itt találhatunk példát arra, hogy egy emlékhely ápolásának milyen fontos közösfőformáló, identitás erősítő hatása lehet. Továbbá kiderül az is, hogy az emlékház nem pókháló panoptikum, hanem egyre inkább étellel teli közösségi tér és szellemi gócpont kíván lenni, amely különböző, jellegének megfelelő programokkal, kiállításokkal és tárlatokkal szeretné szolgálni a hozzá leginkább illő szerepet. Mégpedig azt, hogy a múltat egy aktív jelenhez kösse, ily módon egy lehetséges jövőt adjon az emberek kezébe.

Találunk tanulmányt Móricz Zsigmond prózájának újraolvasási lehetőségeiről Baranyai Norbert tollából, aki a Debreceni Egyetem Irodalom- és Kultúratudományi Intézetének tanársegéde. Olvashatunk még két emlékbeszédet, amelyek a Móricz Zsigmond Emlékháznál hangoztak el, 2004-ben és 2010-ben. János István szavai ezek, aki

a Nyíregyházi Főiskola (ma Nyíregyházi Egyetem) Irodalom Tanszékének vezetője volt, továbbá a nyíregyházi Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület alapító elnöke. Ebben a tartalmi egységben kapott helyet Kiss Pál prügyi református lelkész visszaemlékezése is, mely a Móricz-famíliával való családi kapcsolatait tárja elénk helyi vonatkozásban.

Mindezek után érkezünk el a könyv második feléhez, ahol elsőként Móricz Zsigmond prügyi vonatkozású írásaiból szemezgethetünk, olyan elbeszélésekből, mint a *Karácsony estéje*, *Hét krajcár*, *Judith és Eszter*, *Rojtos Bandi*, vagy éppen a kis *Fillentő* megható, keserű története. Találunk még vigjátékot (*Sári bíró*), regényrészletet (*Légy jó mindhalálig*, *Életem regénye*, *Rokonok*), tanulmányt is (*Damaszkuszi élmény*, *Özönvíz után*). Az ezt követő részben Móricz Zsigmond prügyiekkal, prügyiekről folytatott levelezésébe pillanthatunk bele. A függelékben pedig fölfedezhetünk egy összefoglaló táblázatot a prügyi Móricz-kultusz több mint fél évszázados eseménytörténetéről, valamint egy Móricz Miklós által összeállított családfa prügyi vonatkozású ágát és további családi dokumentumokat. Mindemellett a szöveges részekhez fotógaléria is társul. Angol nyelvű tartalmi összefoglaló, névmutató és a kötet szerzőit bemutató oldal sem hiányzik a könyvből. Sőt, az olvasó feljegyzései számára is van hely.

A fülszöveg nem túloz, amikor arról számol be, hogy valóság és fikció, tény- és szépirodalom, folklór és magaskultúra keverednek e könyv lapjain. Nagyon remélem, hogy ez a kötet eléri Szilágyi Péter bevezetőjében kitűzött célját, miszerint az irodalmi kultusz, az irodalom kultusza nemcsak leképezni, hanem alakítani is hivatott a társadalmi és kulturális folyamatokat, mivel orientálhatja a helyi közösségek múlthoz kapcsolódó etikai viszonyát, jövőről való gondolkodását. A könyv tehát egyszerre tiszteletadás, olykor leleplezés, de minden esetben szolid felszólítás. Mert igaz, hogy Krúdy Gyula nagyra ér-

*Mint kagyló sebéből gyöngyszem:
Móricz Zsigmond nyomában Prügjön*

Modus
Hodiernus 8

tékelte a prügji torma ízét *Napraforgó* című regényében, ám ebből aligha születhet valódi helyi kultusz.

E kötet hivatkozásrendszere tudományos igényvel készült, ezért kutatások forrásgyűjteményeként is nagyszerűen használható. Ugyanakkor változatos formavilágú, arányosan szerkesztett tartalma nem titkolja a népszerűsítő célzatot sem. Fölfoghatjuk irodalom- és helytörténeti nyomozás jegyzőkönyvének, olvasása fölkeltheti érdeklődésünket közvetlen környezetünk értékei iránt, esetleg olyan igényt is támaszthat bennünk,

hogy az élet dolgaival legyünk körültekintőek, próbáljuk azokat több oldalról szemlélni. És az sem kizárt, hogy egyszer csak kedvünk támad ellátogatni a prügji Móricz Zsigmond Emlékházba. Tiszta szívvel ajánlom ezt a könyvet minden gyöngyhalásznak.

(Mint kagyló sebéből gyöngyszem: Móricz Zsigmond nyomában Prügjön. Szerkesztette: Szilágyi Péter. Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület, Nyíregyháza, 2016. 324 o. ISBN 978-963-87917-9-5. Modus Hodiernus 8.)